

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้กำหนดประเด็นว่า ปัญหาที่ทำให้กิจกรรมพัฒนาสตรีไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรก็คือ การที่สตรีไม่เข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาสตรีใดๆ หรือเข้าร่วมจำนวนน้อย และการที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้น น่าจะเป็นผลมาจากกระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) ซึ่งการตัดสินใจนั้นทำให้เกิดพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี โดยศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยที่มีอิทธิพลในการสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีของสตรีภาคเกษตรกรรม

ในการศึกษาค้นคว้านี้กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาไว้ดังนี้
เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีของสตรีภาคเกษตรกรรม

1. ศึกษาโครงการพัฒนาสตรี
2. ศึกษาผู้ดำเนินการพัฒนาสตรี
3. ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรม
4. ศึกษาสภาพตัวสตรีเอง

การศึกษาค้นคว้าแล้วเลือกศึกษาสตรีภาคเกษตรกรรมในหมู่บ้านสวัสดิ์ ตำบลศรีสวัสดิ์ อำเภอร่มไหม ในเขตจังหวัดภาคกลางทางทิศตะวันตก ซึ่งมีอาชีพหลักทางเกษตรกรรม พืชไร่ พืชสวน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน สตรีที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี และสตรีไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี

วิธีการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีแบบสัมภาษณ์เป็นแนวคำถาม เพื่อค้นหาข้อค้นพบเพื่อตอบปัญหาการวิจัย นอกจากนี้จะมีแบบสัมภาษณ์เป็นแนวทางแล้วยังใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อค้นหาข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ โดยมีแบบจำลองการตัดสินใจ (Decision-Making Model) เป็นแนวคิดหลักในการพิจารณา เป้าหมายในการพัฒนาสตรีคือพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรี โดยมีปัจจัยเกี่ยวกับโครงการพัฒนาสตรี ผู้ดำเนินการพัฒนาสตรี สภาพสังคมวัฒนธรรมและตัวสตรีเอง พร้อมทั้งยุทธวิธีตามหลักการพัฒนาชุมชน

โคเน้นการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเอง เป็นแนวทางพัฒนาไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสตรี ที่จะพัฒนาสตรีในชนบทให้มีความพร้อมที่จะร่วมพัฒนาในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับความเชื่อถือจากครอบครัวชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาสถานภาพบทบาทของสตรีในชุมชนให้สูงขึ้นเท่าเทียมกับบุรุษ

แบบจำลองของการตัดสินใจ (Decision-Making Model) เป็นการพิจารณาการกระทำทางสังคมของคน และกลุ่มคน โดยตั้งอยู่บนฐานที่ว่า คนหรือกลุ่มคนมีทางเลือกที่จะต้องเลือกอย่างน้อย 2 ทางเลือก และจะต้องตัดสินใจว่าจะเลือกทางไหน การที่จะต้องตัดสินใจนั้น จะต้องมี การคิดพิจารณา ซึ่งขั้นตอนการคิดการพิจารณานั้นจะเป็นกระบวนการที่นำคนไปสู่การที่จะตัดสินใจ ดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็นกระบวนการที่ประกอบขึ้นจากการที่สภาพสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ เงื่อนไขทางสังคม กำหนดให้เกิดการประเมินความพึงพอใจก่อนที่จะตัดสินใจ โดยมีข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการตัดสินใจได้หรือไม่ขึ้น ข้อมูลที่ชัดเจนจะทำให้ผู้ตัดสินใจสามารถประเมินถึงความพึงพอใจได้ก่อนที่จะเลือก

ผลสรุปของการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. โครงการพัฒนาสตรี

โครงการพัฒนาสตรีที่กำหนดให้เกิดกิจกรรมพัฒนาสตรีเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยผู้เขียนนโยบายว่าควรจะให้มีการรวมกลุ่มไปพัฒนาสตรีให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปความวัตถุประสงค์ที่ใฝ่หวังไว้ แต่เนื่องจากกิจกรรมพัฒนาสตรีที่ลงไปสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสตรีนั้น ไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของสตรีอย่างแท้จริง สตรีในภาคเกษตรกรรมจึงไม่เห็นความจำเป็นว่าทำไมต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี นั่นคือผู้วางนโยบายและจัดกิจกรรมพัฒนาสตรีเอง ไม่เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสตรีภาคเกษตรกรรม ขณะเดียวกันสตรีในภาคเกษตรกรรมก็มองไม่เห็นว่าการพัฒนาสตรีที่จัดลงไปพัฒนากลุ่มสตรีนั้นยังประโยชน์และสร้างความพึงพอใจแก่ตัวเองและชุมชน ดังนั้นกระบวนการตัดสินใจที่จะร่วมกิจกรรมจึงไม่เกิดขึ้น จึงทำให้สตรีไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีดังกล่าว

2. ผู้ดำเนินการพัฒนาสตรีแยกพิจารณาใน 2 ประเด็นคือ

- เจ้าหน้าที่ไม่ได้ใช้หลักการพัฒนาชุมชน กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม

กิจกรรมตั้งแต่เริ่มค้นการพัฒนา และไม่กระตุ้นให้เข้าใจหลักการพึ่งตนเอง ทำให้สตรีเป้าหมายไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการพัฒนาสตรี จึงไม่สามารถหาความพึงพอใจจากโครงการได้ กอปรกับองค์กรสตรีในหมู่บ้านไม่ได้เกิดจากความพร้อมของสตรีเอง แต่เป็นการผลักดันของกลุ่มสามีซึ่งเป็นผู้นำ สตรีจึงเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีจำนวนน้อย

- ผู้นำชุมชนมีข้อจำกัดในการที่จะเข้าใจงานพัฒนาสตรี เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ถ่ายทอดและกระตุ้นให้ผู้นำเข้าใจในการพัฒนาชุมชน ตามหลักการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเองอันไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรี ผู้นำจึงเป็นเพียงผู้รับนโยบายในลักษณะสั่งการและเพื่อแก้ปัญหา จึงใช้วิธีเกณฑ์สตรีเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้สตรีรวมตัวกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกลุ่มผู้นำมากกว่าที่จะตัดสินใจด้วยตนเอง องค์กรสตรีที่เกิดขึ้นจึงไม่เข้าใจปัญหา และความต้องการของตัวเองได้ สตรีจึงไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี

3. สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมและวัฒนธรรมในชนบทได้แบ่งความรับผิดชอบในงานของสตรีและบุรุษไว้อย่างชัดเจน ว่างานนอกบ้านคืองานของบุรุษ และงานในบ้านคืองานของสตรี และขณะเดียวกันในงานค่านาอาชีพแล้วทั้งหญิงและชายในชนบทจะทำงานเกื้อกูลกัน ดังนั้นสภาพสังคมและวัฒนธรรมจึงกำหนดให้ทั้งหญิงและชายในหมู่บ้านต้องการพัฒนาอาชีพและรายได้ เพื่อเพิ่มพูนรายได้แก่ครอบครัว แต่โครงการพัฒนาสตรีไม่ได้กำหนดกิจกรรมตอบสนองต่อสภาพที่เป็นจริง สตรีจึงตัดสินใจไม่ร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี

4. ตัวสตรีเอง

สตรีในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงชั้นประถม 4 มีความสนใจต่อข่าวสาร ข้อมูลน้อย ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับความรับผิดชอบในหน้าที่แม่บ้านและแรงงานอาชีพในครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้สตรีไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรี สตรีจึงเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีน้อย หรือไม่เข้าร่วมเลย

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาสตรี

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น และผลที่ได้จากการศึกษา พบว่าปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมทั้ง 4 ประเด็น เป็นส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจของสตรีในการเข้าร่วม

กิจกรรมพัฒนาสตรีเมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัจจัยต่างๆ เหล่านี้แล้วผู้วิจัยใคร่จะสรุปว่า ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากตัวบุคคล หรือความไม่เอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่แต่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากรูปแบบของกิจกรรม ซึ่งถูกกำหนดมาจากรอบของทางราชการ ซึ่งรวมทั้งวิธีการทำงาน และวิจารณ์ของเจ้าหน้าที่ทำงาน ตามระเบียบราชการ ในขณะที่กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาสตรีคือตัวสตรีเอง แต่การรวมกลุ่มสตรี การคัดเลือกกิจกรรม การเลือกที่จะดำเนินการหรือไม่ดำเนินการ อยู่ภายใต้กรอบของความคุ้นเคยระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำ ความสามารถส่วนบุคคล และความคุ้นเคยกับสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่การที่จะให้กรอบเหล่านี้ เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสตรี ในทิศทางเดียวกันย่อมทำได้ยาก

ดังนั้นข้อเสนอแนะที่ควรจะเป็นนั้น จะต้องหาช่องทางที่จะเน้นศักยภาพของท้องถิ่นเป็นหลัก และให้กรอบกิจกรรมพัฒนาสตรีนั้นขึ้นมาจากสตรีในท้องถิ่น โดยที่จะต้องเร่งพัฒนา โดยใช้ยุทธวิธีในการพัฒนาชุมชนให้ผู้นำองค์กรในท้องถิ่น องค์กรสตรีในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาสตรีและควรจะมีผู้นำที่จริงจังทั้งต่อไปนี้ เพื่อให้เกิดผลบวกต่อการตัดสินใจ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสตรีของสตรีในชุมชนคือ

- (1) การพัฒนาสตรีภาคเกษตรกรรมต้องเน้นให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกระดับ โดยยึดการพัฒนาคนเป็นหลัก
- (2) โครงการและกิจกรรมพัฒนาสตรีควรระบุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน
- (3) การสื่อความหมายจากเจ้าหน้าที่ถึงผู้นำจนกระทั่งถึงสตรีเป้าหมายต้องชัดเจน
- (4) ควรศึกษาข้อมูลสภาพสังคมและวัฒนธรรมและสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ก่อนจะมีการวางแผนงาน
- (5) เร่งพัฒนาองค์กรผู้นำ และพัฒนาองค์กรสตรีให้มีศักยภาพที่จะเข้ามาตัดสินใจตั้งแต่การวางแผนจนถึงระดับปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
- (6) เจ้าหน้าที่ควรเข้าใจเป้าหมายของงานอย่างชัดเจนและดำเนินการโดยใช้หลักการพัฒนาชุมชน

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำวิจัย

(1) ควรศึกษาโดยใช้แนวทางเดียวกันศึกษาซ้ำใน 4 ประเด็นในชุมชนเกษตรกรรมอื่นๆ ว่ามีผลคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน และเพิ่มประเด็นทางเศรษฐกิจเพื่อการพิจารณาว่ามีผลต่อการตัดสินใจมากน้อยขนาดใด

(2) ในการศึกษาโดยวิธีดังกล่าวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ควรให้เวลาต่อการศึกษาให้ครบวงจรของฤดูกาลของชุมชนที่เข้าไปศึกษา

(3) ข้อควรระวังในการศึกษาไม่ทำให้ผู้ที่ถูกศึกษาคิดว่าเขาคือตัวปัญหา ควรให้ผู้ถูกศึกษารู้สึกพอใจ และให้ข้อมูลโดยไม่เกิดความกังวลใจ การเตรียมแบบสัมภาษณ์ที่ง่าย และพูดคุยอย่างเป็นกันเอง จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และแม่นยำ

(4) ควรให้มีการศึกษาข้อมูลที่แจ่มชัดประกอบข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ผลสรุปที่ชัดเจน

(5) ตัวผู้ศึกษาเป็นเครื่องมือในการวิจัยที่ดีที่สุด ควรจะเตรียมตัวและทำความเข้าใจกับงานที่จะศึกษาอย่างชัดเจน วางกรอบวิธีการวิจัยให้รัดกุม จะทำให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย